

¿E AHA TE ANGA O TATO'U MO TA'E MÓA MAI I TO TATO'U MANA'U MO ANGA ANANAKE TA'ATO'A?

1. He kimi i te roa o to tato'u tika mo anga ananake ki te nga manga fisco he anga ra anga, ana kore he oho tato'u a rote CONADI, mo horo te ture i te ta'e hakarongo mai i to tato'u mana'u tano pahe tangata henua mo hakatano hai ture nui ki te (OIRS) o te nga hare manga o te fisco
2. He horo te ture nui (he Ture nui mo hakanoho te anga ki ma'o te ture) ki te rima mahana (5) mai te mahana ta'e háti'a i te tikanga mana'u tangata, ta'e háti'a te ui'enga tangata mai te hare nui manga o te fisco (hare MOP, Hare hakatere natura, He Muni, te tahi me'e atu). Haka íte riva-riva, te hape o ra nu'u, ko ai, pé he, i anga hé, he aha to'ona toro'a . (ko ai ko ai rau'a. i to rau'a ingo'a, he numera niu-niu). He tano ro á tako'a mo horo te ture pahe tangata hokotahi no ki te nga hare nui fisco, hai rave'a ture titika o runga i te rautu natura (RCA). Mo te horo ture nei, ina koe e'ko anga hai maori íte lei, ma Au hokotahi no ana anga.
Mahana mo pahono atu ki to'u ture, 20 mahana.
3. Mo ta'e pahono atu, he mo ta'e háti'a tou horo. He hoki haka'ou he ui, e aha to'u ta'e pahono atu, he mo ha'aki ki te hatu máu o te hare manga, ana ta'e titika te ui'enga nei, he ra'o koe ki te nga hare hapa'o te tikanga ora tangata mo horo ro ai te ture a rote lei, mo anga e tahi pra'u horo nui-nui hai maori íte lei hai para'u **Recurso de proteccion** ki te hare nui-nui o te region o Valpo o ki te kona o te ture ta'e háti'a atu i te anga-hanga ananake. Mo te me'a nei **INA** e'ko tano mo anga hai maori íte lei.

He prau haka íte.

He tikanga o te ngangata henua mo anga ananake-nake

Te me'a háu nei o te anga'inga papa'a mo tapúra te tikanga ora tangata he Tapura Nui 169. O te OIT, he te tatara hapa'o o te KoroNui-Nui o te Ao Ta'atoa (ONU) o runga o te tikanga ora tangata, pé ira á te lei o te ngangata henua tupuna o Tire te lei 19.253 o runga o te hapa'o hanga o te ngangata henua tumu.

Mo ata íte koe he rara ki te

www.indh.cl [indhchile](https://www.facebook.com/indhchile) [@inddhh](https://twitter.com/inddhh)

Eliodoro Yáñez 832, Providencia, Santiago, Tel: (56-02) 887 88 00

HE TIKANGA TANGATA E O TE NGA MATA MATAMU'A

Ta'ato'a tato'u ka vi'e ka tangata, he ai te tikanga ora tangata pé to'u huru tahi á. Ina e tahi tangata mo haka kore te tikanga nei. He tika nei mo te Fisco he haka hapa'o ro mai ia tato'u, mo te fisco he hapa'o tako'a i to mato'u hakaterehanga, i to mato'u me'a ta'ato'a hai haka tanohanga o to tato'u tikanga ora tangata henua ta'e. pé ira á mo te fisco he haka tano te kimi-engā o te riva-riva mo te ta'ato'a tangata hai rave'a e tahi nó.

Te ngangata o te nga henua tumu, he ai te tikanga e tahi ki te nu'u hiva tako'a, e tahi no rave'a t'ato'a mo te oranga, hai me'a tikanga ké mo te ngangata henua tupuna. Te e tahi me'e atu he hakapaka te **Hatu'enga henua** tumu, mo te ngangata, mo te nga mata tako'a mo hapa'o-hanga o te natura, to rau'a hakatere-hanga, mo ata hapa'o i to rau'a maramarama, haka 'ara.

Te me'a tikanga ora tangata he me'e pua'i mo te ngangata máu o te nga henua tumu, ana ai he hinarere rau'a o te nga mata tupuna, he nohonga ata tua'i ki te tomo'enga o te papa'a haka u'tu'a tangata, ana ai he ngangata poreko mai te Háu tahito, hai tótó, hai haka'ara, hai here'enga ki te hakatere'enga matamu'a.

Ana ai koe he hinarere o te mata tupuna, ana ai ina ka'i haka papa'i i runga i te puka tapura o te CONADI. He ai ia koe te tika inga mo haka hapa'o to'u hakatere-hanga tupuna, pé ira he kí e te lei 19.253 o te hakatere'enga o ngangata henua tumu.

HE ROA O TE TIKANGA-ANGA ANANAKE-NAKE

Ta'ato'a tangata he haka'íte i to rau'a mana'u mo kimi te tikanga i runga i te hakatere-hanga o te nga henua tumu, he mo te ta'ato'a me'a o runga i te me'e ápi ana aho ro o hape-hape ro te oho'inga tikanga ora o te ngangata henua. Pé ira á ana kimi te Honu'i politika haka tere henua, te tahi kope o/ ko rau'a máu ana.

I te kimi'inga nei o te haka tere nei o te nga henua tumu, he Hapa'o ro te:

- **Tikanga mo anga a roto** o te me'e ta'ato' mana'u mo te anga ápi o runga i te henua, mai te hora há'mata ki te hope'a o te ta'ato'a anga; pé ira á mo te tahi mana'u o runga o te lei ápi, he anga nui-nui, lti-iti, he hakatere'enga mahingo o he anga kumi mo te ono henua, mo te ono ngangata tako'a, ka oti riva-riva ro mai.
- **Mo hakarongi to rau'a mana'u** ra'e ki te ha'mata te nga anga mo haka tano te tano-inga e tahi no mana'u o rá anga, o hape ro te noho'inga tangata, o hape ro te noho'inga mata ta'ato'a, ana ai he anga nui-nui rautu henua, ana ai he kimi te rave'a tano mo hápi i te papa'i-hanga, te ta'io-hanga mo te ngapoki tane, he nga poki vahine hai ré'o tupuna.
- **He tikanga ra'e há'tía, ai hakatere tangata tano, tikanga ta'e veve-veve:** Ana ai ko mana'u á mo tari ro ai te ngangata mai to rau'a kainga poreko ki te tahi henua ápi. Mo te ngangata henua ana há'tía te tari'enga nei, ana hanga rau'a, hai mana'u o rau'a; he kí'inga nei ina e tahi tangata mo haka útú'a ki te ngangata henua, mo ta'e mana'u riva-riva, mo ta'e haka topa riva-riva te mana'u ana ai ko angé tahi á te tari'inga. Mo ta'e ripo'u ki to'u me'e ena, ina eko há'tía te tari'enga nei.

Ina e'ko há'tía te tari'enga tangata henua mai to rau'a kainga poreko, he me'a tapu.

